

Do not open this Test Booklet until you are asked to do so.

इस परीक्षा पुस्तिका को तब तक न खोलें जब तक कहा न जाए।

Read carefully the Instructions on the Back Cover (Page 19 & 20) of this Test Booklet.

इस परीक्षा पुस्तिका के पिछले आवरण (पृष्ठ 19 व 20) पर दिए गए निर्देशों को ध्यान से पढ़ें।

For instructions in Punjabi see Page 2 of this booklet. / पंजाबी में निर्देशों के लिए इस पुस्तिका का पृष्ठ 2 देखें।

INSTRUCTIONS FOR CANDIDATES

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. This booklet is a supplement to the Main Test Booklet for those candidates who wish to answer EITHER Part IV (Language I) OR Part V (Language II) in PUNJABI language, but NOT BOTH. 2. Candidates are required to answer Part I and Part II or III from the Main Test Booklet and Parts IV and V from the languages chosen by them. 3. Questions on English and Hindi languages for Part IV and Part V have been given in the Main Test Booklet. Language Supplements can be asked for separately. 4. Use Blue/Black Ball Point Pen only for writing particulars on this page/markings responses in the Answer Sheet. 5. The CODE for this Language Booklet is H. Make sure that the CODE printed on Side-2 of the Answer Sheet and on your Main Test Booklet is the same as that on this Language Supplement Booklet. In case of discrepancy, the candidate should immediately report the matter to the Invigilator for replacement of the Language Supplement Test Booklet. 6. This Test Booklet has two Parts, IV and V consisting of 60 Objective Type Questions, and each carries 1 mark : Part IV : Language I – (Punjabi) (Q. Nos. 91 – 120) Part V : Language II – (Punjabi) (Q. Nos. 121 – 150) 7. Part IV contains 30 questions for Language I and Part V contains 30 questions for Language II. In this Test Booklet, only questions pertaining to Punjabi language have been given. In case the language(s) you have opted for as Language I and/or Language II is a language other than Punjabi, please ask for a Supplement (Language) Test Booklet of H Code that contains questions on that language. The languages being answered must tally with the languages opted for in your Application Form. No change in languages is allowed. 8. Candidates are required to attempt questions in Language II (Part V) in a language other than the one chosen as Language I (Part IV) from the list of languages. 9. Rough work should be done only in the space provided in the Test Booklet for the same. 10. The answers are to be recorded on the OMR Answer Sheet only. Mark your responses carefully. No whitener is allowed for changing answers.	1. यह पुस्तिका मुख्य परीक्षा पुस्तिका की एक परिशिष्ट है, उन परीक्षार्थियों के लिए जो या तो भाग IV (भाषा I) या भाग V (भाषा II) पंजाबी भाषा में देना चाहते हैं, लेकिन दोनों नहीं। 2. परीक्षार्थी भाग I एवं भाग II या III के उत्तर मुख्य परीक्षा पुस्तिका से दें और भाग IV व V के उत्तर उनके द्वारा चुनी भाषाओं से। 3. अंग्रेजी व हिन्दी भाषा पर प्रश्न मुख्य परीक्षा पुस्तिका में भाग IV व भाग V के अन्तर्गत दिए गए हैं। भाषा परिशिष्टों को आप अलग से माँग सकते हैं। 4. इस पृष्ठ पर विवरण अंकित करने एवं उत्तर पत्र पर निशान लगाने के लिए केवल नीले/काले बॉल पॉइंट पेन का प्रयोग करें। 5. इस भाषा पुस्तिका का कोड H है। यह सुनिश्चित कर लें कि इस भाषा परिशिष्ट पुस्तिका का कोड, उत्तर पत्र के पृष्ठ-2 एवं मुख्य प्रश्न पुस्तिका पर छपे कोड से मिलता है। अगर यह भिन्न हो तो परीक्षार्थी दूसरी भाषा परिशिष्ट परीक्षा पुस्तिका लेने के लिए निरीक्षक को तुरन्त अवगत कराएँ। 6. इस परीक्षा पुस्तिका में दो भाग IV और V हैं, जिनमें 60 वस्तुनिष्ठ प्रश्न हैं, तथा प्रत्येक 1 अंक का है : भाग IV : भाषा I – (पंजाबी) (प्रश्न सं. 91 – 120) भाग V : भाषा II – (पंजाबी) (प्रश्न सं. 121 – 150) 7. भाग IV में भाषा I के लिए 30 प्रश्न और भाग V में भाषा II के लिए 30 प्रश्न दिए गए हैं। इस परीक्षा पुस्तिका में केवल पंजाबी भाषा से सम्बन्धित प्रश्न दिए गए हैं। यदि भाषा I और/या भाषा II में आपके द्वारा चुनी गई भाषा(एँ) पंजाबी के अलावा है/हैं, तो कृपया H कोड वाली उस भाषा वाली परिशिष्ट (भाषा) परीक्षा पुस्तिका माँग लीजिए। जिन भाषाओं के प्रश्नों के उत्तर आप दे रहे हैं वह आवेदन पत्र में चुनी गई भाषाओं से अवश्य मेल खानी चाहिए। भाषाओं का परिवर्तन अनुमन्य नहीं है। 8. परीक्षार्थी भाषा II (भाग V) के लिए, भाषा सूची से ऐसी भाषा चुनें जो उनके द्वारा भाषा I (भाग IV) में चुनी गई भाषा से भिन्न हो। 9. रफ कार्य परीक्षा पुस्तिका में इस प्रयोजन के लिए दी गई खाली जगह पर ही करें। 10. सभी उत्तर केवल OMR उत्तर पत्र पर ही अंकित करें। अपने उत्तर ध्यानपूर्वक अंकित करें। उत्तर बदलने हेतु श्वेत रंजक का प्रयोग निषिद्ध है।

Name of the Candidate (in Capital Letters) : _____

परीक्षार्थी का नाम (बड़े अक्षरों में) : _____

Roll Number (अनुक्रमांक) : in figures (अंकों में) _____

: in words (शब्दों में) _____

Centre of Examination (in Capital Letters) : _____

परीक्षा केन्द्र (बड़े अक्षरों में) : _____

Candidate's Signature : _____ Invigilator's Signature : _____

परीक्षार्थी के हस्ताक्षर : _____

निरीक्षक के हस्ताक्षर : _____

Facsimile signature stamp of Centre Superintendent _____

ਇਸ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ 20 ਛਪੇ ਪੰਨੇ ਹਨ ।

MAK-23-II

ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਕੋਡ

ਪੇਪਰ II

ਭਾਗ IV & V

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੂਰਕ

ਇਸ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਹਾ ਨਾ ਜਾਵੇ ।

ਇਸ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਦੇ ਪਿੱਛਲੇ ਪੰਨੇ (19 & 20) ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ।

ਪਰੀਖਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼:

1. ਇਹ ਪੁਸਤਿਕਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁਸਤਿਕਾ ਦੀ ਇੱਕ ਪੂਰਕ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਜੋ ਜਾਂ ਤਾਂ ਭਾਗ IV (ਭਾਸ਼ਾ I) ਜਾਂ ਭਾਗ V (ਭਾਸ਼ਾ II) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ।
2. ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਭਾਗ I ਅਤੇ ਭਾਗ II ਜਾਂ III ਦੇ ਉੱਤਰ ਮੁੱਖ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਅਤੇ ਭਾਗ IV ਅਤੇ V ਦੇ ਉੱਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ।
3. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮੁੱਖ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਭਾਗ IV ਅਤੇ ਭਾਗ V ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਪੂਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਅਲਗ ਤੋਂ ਮੰਗ ਸਕਦੇ ਹੋ ।
4. ਇਸ ਪੰਨੇ ਉੱਤੇ ਵਿਵਰਨ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਨੀਲੇ/ਕਾਲੇ ਬਾਲ ਪੁਆਇੰਟ ਪੈਨ ਦਾ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ ।
5. ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਪੁਸਤਿਕਾ ਦਾ ਕੋਡ ਹੈ **H**. ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਪੂਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਪੁਸਤਿਕਾ ਦਾ ਕੋਡ, ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਦੇ ਪੰਨਾ-2 ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਉੱਤੇ ਛਪੇ ਕੋਡ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਪੂਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਲੈਣ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਨਿਰੀਖਿਅਕ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇ ।
6. ਇਸ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਦੋ ਭਾਗ IV ਅਤੇ V ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 60 ਵਸਤੂਪੂਰਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਲਈ 1 (ਇੱਕ) ਅੰਕ ਹੈ :
ਭਾਗ IV : ਭਾਸ਼ਾ I — (ਪੰਜਾਬੀ) (ਪ੍ਰ. 91 ਤੋਂ ਪ੍ਰ. 120)
ਭਾਗ V : ਭਾਸ਼ਾ II — (ਪੰਜਾਬੀ) (ਪ੍ਰ. 121 ਤੋਂ ਪ੍ਰ. 150)
7. ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ I ਵਾਸਤੇ 30 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਾਗ V ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ II ਲਈ ਵੀ 30 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਅਗਰ ਭਾਸ਼ਾ I ਅਤੇ/ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ II ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ(ਵਾਂ) ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ H ਕੋਡ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਚੁਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲੀ ਪੂਰਕ (ਭਾਸ਼ਾ) ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਮੰਗ ਲਓ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਆਵੇਦਨ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਚੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਹੀ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
8. ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਭਾਸ਼ਾ II (ਭਾਗ V) ਲਈ, ਭਾਸ਼ਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਅਜਿਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚੁਣੋ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੀ ਭਾਸ਼ਾ I (ਭਾਗ IV) ਵਿੱਚ ਚੁਣੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੋਵੇ ।
9. ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੱਚੇ ਕੰਮ ਲਈ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੱਚਾ ਕੰਮ ਕਰੋ ।
10. ਸਾਰੇ ਉੱਤਰ ਕੇਵਲ ਓ.ਐੱਮ.ਆਰ. (OMR) ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ । ਉੱਤਰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਫ਼ੇਦ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਰਜਿਤ ਹੈ ।

ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਦਾ ਨਾਂ : _____

ਰੋਲ ਨੰਬਰ : ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ _____

: ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ _____

ਪਰੀਖਿਆ ਕੇਂਦਰ : _____

ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਦੇ ਦਸਖਤ : _____ ਨਿਰੀਖਿਅਕ ਦੇ ਦਸਖਤ : _____

Facsimile signature stamp of Centre Superintendent _____

ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਭਾਗ ਦੇ
ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ
ਦੇਵੇ ਜੇਕਰ ਉਸਨੇ **ਭਾਗ - I** ਦਾ
ਵਿਕਲਪ **ਪੰਜਾਬੀ** ਚੁਣਿਆ ਹੈ ।

ਭਾਗ IV

ਭਾਸ਼ਾ I

ਪੰਜਾਬੀ

ਨਿਰਦੇਸ਼ : ਢੁੱਕਵੇਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ (91 – 105) ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ ।

91. ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ‘ਹਾਥੀਆਂ’ ਬਾਰੇ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਹਾਥੀਆਂ’ ਬਾਰੇ ਸੁਆਲ-ਜੁਆਬ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ _____ ।

- (1) ਪਾਠ ਦਾ ਰਿਵਿਊ ਲਿਖਣਾ
- (2) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨੀ
- (3) ਜੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਫੀਡਬੈਕ ਦੇਣੀ
- (4) ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ

92. ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?

- (1) ਹੱਲ ਦੇਣ ਲਈ ਮਾਪਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇ ।
- (2) ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੇ ।
- (3) ਮਿਹਨਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰੇ ।
- (4) ਸਮਾਧਾਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੇ ।

93. “ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘੜਨ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ, ਡਰਾਫ਼ਟ, ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਉਣ” ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕੌਸ਼ਲ ਝਲਕਦਾ ਹੈ ?

- (1) ਲਿਖਣ ਕੌਸ਼ਲ
- (2) ਸ਼੍ਰਵਣ ਕੌਸ਼ਲ
- (3) ਬੋਲ ਕੌਸ਼ਲ
- (4) ਪੜ੍ਹਨ ਕੌਸ਼ਲ

94. ਕਥਨ (A): ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਲਿਖਣ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਮੁੱਢਲੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵਿਵੇਚਨਾਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਕਾਰਨ (R): ਵਿਵੇਚਨਾਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦਾ ਉਪ-ਕੌਸ਼ਲ ਹੈ ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਢੁੱਕਵੇਂ ਉੱਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ ।

- (1) (A) ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ (R) ਸਹੀ ਹੈ ।
- (2) (A) ਸਹੀ ਹੈ, ਪਰ (R) ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- (3) (A) ਤੇ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ।
- (4) (A) ਤੇ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਪਰ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

95. ਭਾਸ਼ਾਈ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਬਿਹਤਰ ਸਿੱਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ –

- (1) ਜੇਕਰ ਉਹ ਇੱਕ ਸੰਗਠਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ।
- (2) ਸਿਰਫ਼ ਲਿਖਤੀ ਟੈਸਟਾਂ ਅਤੇ ਅਸਾਈਨਮੈਂਟਾਂ ਰਾਹੀਂ।
- (3) ਜੇਕਰ ਅਧਿਆਪਕ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਇਕ ਕੌਸ਼ਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵੇ।
- (4) ਚੁਨੌਤੀ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਮਕੈਨਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਡਰਿਲਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ।

96. ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿ, ਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਕੌਸ਼ਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ –

- (1) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕਹੇ।
- (2) ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪੈਰੋਂ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹੇ।
- (3) ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾ ਉੱਤੇ ਗੋਲੇ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਹੇ।
- (4) ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੇ।

97. ਸੱਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੈਂਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ _____ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

- (1) ਐਕਸਟੈਂਸਿਵ ਰੀਡਿੰਗ
- (2) ਗਾਈਡਡ ਰੀਡਿੰਗ
- (3) ਸ਼ੇਅਰਡ ਰੀਡਿੰਗ
- (4) ਇਨਟੈਂਸਿਵ ਰੀਡਿੰਗ

98. ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸੈਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਚੋਣ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

- (1) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਪੱਧਰ
- (2) ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੀ ਸੰਕਲਪਗਤ ਜਟਿਲਤਾ ਅਤੇ ਸੰਘਣਾਪਣ
- (3) ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ
- (4) ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ

99. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਸ਼ਾ-ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਮਾਪਦੰਡ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਮਾਪਦੰਡ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੇ ਸਹਾਇਕ ਹਨ ?

- (1) ਅਵਲੋਕਨ, ਫੀਡਬੈਕ ਸੈਸ਼ਨ ਅਤੇ ਲਿਖਤੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ
- (2) ਚੈਕਲਿਸਟ, ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਸਿੱਟੇ
- (3) ਵਰਤੋਂ, ਦੁਹਰਾਉ ਅਤੇ ਕਥਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ
- (4) ਸਾਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ

100. ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਛੇਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਪਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਕੈਪਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗੀ।

- (1) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਫਿਲਮਾਂ ਵੇਖਣ ਲਈ।
- (2) ਬੋਲ ਸੰਕੇਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣਨ ਨੀਤੀਆਂ, ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਿਵਿਊ ਲਿਖਣ ਲਈ।
- (3) ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਲਈ।
- (4) ਸੁਣਨ ਨੀਤੀਆਂ, ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ।

101. ਕਥਨ (A): ਇਕ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਮੁੱਢਲੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਨ (R): ਉਸ ਕੋਲ ਸੀਮਿਤ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਹੈ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਕਵੇਂ ਉੱਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ :

- (1) (A) ਗ਼ਲਤ ਹੈ, ਪਰ (R) ਸਹੀ ਹੈ।
- (2) ਦੋਵੇਂ (A) ਤੇ (R) ਸਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ।
- (3) ਦੋਵੇਂ (A) ਤੇ (R) ਸਹੀ ਹਨ, ਪਰ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- (4) (A) ਸਹੀ ਹੈ, ਪਰ (R) ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

102. ਇਕ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਢਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਬੈਗ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਇਹ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ।

- (1) ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ।
- (2) ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ।
- (3) ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ।
- (4) ਮੈਂ ਚੱਲਣ ਸਮੇਂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ।

103. ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਨ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ :

“ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।”

- (1) ਮਾਨਸਿਕ ਉਲਝਣ ਦੀ ਦਸ਼ਾ
- (2) ਵਿਨਿਆਸ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ
- (3) ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
- (4) ਰੈਫਰੈਂਸ ਸਾਮੱਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਚਣਾ

104. ਇਕ ਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕ ਪਰਖ ਦੀ ਵਰਤੋਂ _____ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

- (1) ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਰੈਂਕ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਲਈ
- (2) ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਲਈ
- (3) ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਲਈ
- (4) ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਪਾਠ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਲਈ

105. ਇਕ ਪਰਾਫੀਸ਼ੀਐਂਸੀ ਪਰਖ ਹਮੇਸ਼ਾ _____ ।

- (1) ਬਹੁ ਸੰਵੇਦਨੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ।
- (2) ਰੁਜ਼ਾਨਾ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ।
- (3) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ।
- (4) ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਨਿਰਦੇਸ਼ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ (106 - 114) ਦੇ ਉੱਤਰ ਢੁਕਵੇਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਦਿਉ ।

ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਰਮਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੇ ਤਕ ਕਈ ਘਰ ਚੱਲ ਕੇ ਪੁੱਜਿਆ ਹੈ । ਗੈਟੇ, ਹਾਈ ਨੇ, ਸ਼ਿੱਲਰ, ਲੈਸਿੰਗ ਦੀ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਲੋਕ-ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵਤਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਯੂਰਪੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਨੁਵਾਦਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤਕ ਪੁੱਜੇ ਹਨ । ਲੋਕ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਇਗਲੈਂਡ ਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ । ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜਰਮਨੀ ਅਤੇ ਰੂਸ ਦੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ । ਮਾਰਕਸ ਅਤੇ ਏਂਗਲਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਜਰਮਨੀ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਪਲੈਖਾਨੋਵ ਤੇ ਲੈਨਿਨ ਵਰਗੇ ਰੂਸੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰਹੇ ਹਨ । ਫਰਾਇਡ ਨੇ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚੇਤਨ, ਅਰਥ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਚੇਤ ਮਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ । ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਚੱਲ ਪਈ । ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪੁੱਜੇ ਹਨ । ਰੂਸੀ ਰੂਪਵਾਦ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ।

ਚਿੱਤਰ ਕਲਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਇਟਲੀ ਦੇ ਕਲਾਸਿਕ ਚਿੱਤਰ ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਏ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਛਾਣਨ ਦੇ ਹਾਲੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਤਨ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉੱਤੇ ਯੂਨਾਨੀ, ਪੁਰਤਗੇਜ਼ੀ, ਸਪੇਨੀ ਅਤੇ ਰੂਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ, ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਚੇ ਮਿਚੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਓਪਰੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ । ਯੂਨਾਨੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਲੈਟੋ, ਅਤੇ ਅਰਿਸਟੋਟਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹਨ । ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤ ਫਲਸਫਾ ਅਫਲਾਤੂਨੀ ਫਲਸਫਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

106. ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ?

- (1) ਇੰਗਲੈਂਡ
- (2) ਕੈਨੇਡਾ
- (3) ਜਰਮਨੀ
- (4) ਅਮਰੀਕਾ

107. 'ਅਰਧ ਚੇਤਨ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਸ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ ?

- (1) ਫਰਾਇਡ
- (2) ਗੈਟੇ
- (3) ਸ਼ਿਲਰ
- (4) ਲੈਸਿੰਗ

108. ਪੈਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹੜਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰਤ ਪੁੱਜਿਆ ?

- (1) ਅਚੇਤ ਮਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ
- (2) ਰੂਸੀ ਰੂਪਵਾਦ
- (3) ਮਾਨਵਵਾਦ
- (4) ਲੋਕਵਾਦ

109. ਕਿਹੜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਫਲਾਤੂਨੀ ਫਲਸਫੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ?

- (1) ਜਰਮਨ ਫਲਸਫਾ
- (2) ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਫਲਸਫਾ
- (3) ਲੈਨਿਨਵਾਦੀ ਫਲਸਫਾ
- (4) ਪ੍ਰੀਤ ਫਲਸਫਾ

110. ਕਿਹੜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪਏ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਜੇ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

- (1) ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਦੇ ਖੇਤਰ
- (2) ਸਪੇਨੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ
- (3) ਲੋਕ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ
- (4) ਮਾਨਵਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ

111. ਲੋਕ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਿਸ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ ?

- (1) ਜਪਾਨ
- (2) ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ
- (3) ਇੰਗਲੈਂਡ
- (4) ਇਰਾਨ

112. ਮਾਰਕਸ ਤੇ ਏਂਗਲਜ਼ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ?

- (1) ਰੂਸ
- (2) ਇੰਗਲੈਂਡ
- (3) ਅਮਰੀਕਾ
- (4) ਜਰਮਨੀ

113. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ :

- (1) ਕਲਾਸਿਕ ਚਿੱਤਰ
- (2) ਸਿਧਾਂਤ ਜਰਮਨੀ
- (3) ਰਚੇ-ਮਿਚੇ
- (4) ਯੂਰਪੀਨ ਲੋਕਾਂ

114. 'ਪ੍ਰਤੱਖ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

- (1) ਗੁੰਝਲਦਾਰ
- (2) ਅਸਪਸ਼ਟ
- (3) ਧੁੰਦਲਾ
- (4) ਸਪੱਸ਼ਟ

ਨਿਰਦੇਸ਼: ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਕਾਵਿ-ਟੁਕੜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਸ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ (115 - 120) ਦੇ ਉੱਤਰ ਢੁੱਕਵੇਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਦਿਉ।

ਸੱਜਣ ਬਿਨ ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ।

ਮਾਸ ਝੜੇ ਝੜ ਪਿੰਜਰ ਹੋਇਆ,

ਕਣ ਕਣ ਹੋਈਆਂ ਹੱਡੀਆਂ।

ਇਸ਼ਕ ਛੁਪਾਇਆਂ ਛੁਪਦਾ ਨਾਹੀਂ,

ਬਿਰਹੋਂ ਤਣਾਵਾਂ ਗੱਡੀਆਂ।

ਰਾਂਝਾ ਜੋਗੀ ਮੈਂ ਜੁਗਿਆਣੀ,

ਕਮਲੀ ਕਰ ਕਰ ਸੱਡੀਆਂ।

ਕਹੈ ਹੁਸੈਨ ਫਕੀਰ ਸਾਈਂ ਦਾ,

ਦਾਵਣੁ ਤੇਰੇ ਲਗੀਆਂ।

115. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਚੁਣੋ :

- (1) ਅਸੀਂ ਬੁਰੀਆਂ ਵੇ ਲੋਕਾ
- (2) ਢੋਕ ਰਾਂਝਣ ਦੀ
- (3) ਸੱਜਣ ਬਿਨ ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ
- (4) ਆਪੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਬੰਦੇ

116. ਸੱਜਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ?

- (1) ਰਾਤ
- (2) ਦੁਪਹਿਰ
- (3) ਦਿਨ
- (4) ਸਵੇਰ

117. ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਵਿ-ਟੁਕੜੀ ਕਿਹੜਾ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਹੈ ?

- (1) ਕਿੱਸਾ
- (2) ਕਾਫੀ
- (3) ਗ਼ਜ਼ਲ
- (4) ਨਜ਼ਮ

118. 'ਬਿਰਹੋਂ' ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

- (1) ਇਸ਼ਕ
- (2) ਮਿਲਾਪ
- (3) ਵਿਛੋੜਾ
- (4) ਪਿਆਰ

119. ਕਿਸ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ?

- (1) ਮਾਸ
- (2) ਪਿੰਜਰ
- (3) ਬਿਰਹਾ
- (4) ਇਸ਼ਕ

120. 'ਦਾਵਣੁ ਤੇਰੇ ਲਗੀਆਂ' ਤੁਕ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

- (1) ਤੇਰੇ ਲੜ ਲੱਗੀ ਹਾਂ।
- (2) ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ।
- (3) ਤੇਰੇ ਨਸਤਰਾਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਹਨ।
- (4) ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਭਾਗ ਦੇ
ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ
ਦੇਵੇ ਜੇਕਰ ਉਸਨੇ **ਭਾਗ - II** ਦਾ
ਵਿਕਲਪ ਪੰਜਾਬੀ ਚੁਣਿਆ ਹੈ ।

ਭਾਗ V

ਭਾਸ਼ਾ II

ਪੰਜਾਬੀ

ਨਿਰਦੇਸ਼ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ (121 - 127) ਦੇ ਉੱਤਰ ਢੁਕਵੇਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਦਿਉ ।

ਅਗਸਤ, 1846 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਵਿਲੀਅਮ ਜਾਨ ਥਾਮਸ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਵਿਚ 'ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ' ਅਤੇ 'ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਸਾਹਿਤ' ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸੰਬੰਧੀ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ 'ਫੋਕਲੋਰ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਵਿਲੀਅਮ ਜਾਨ ਥਾਮਸ 'ਫੋਕਲੋਰ' ਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਾਨ ਥਾਮਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਛਮ ਜਾਂ ਪੂਰਬ ਵਿਚ 'ਫੋਕਲੋਰ' ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਫੋਕਲੋਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਰਤਾਰੇ ਤਾਂ ਮਾਨਵੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਹੀ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ ਅਤੇ ਮਿਲਟਨ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । 1849 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਵਿਲੀਅਮ ਜਾਨ ਥਾਮਸ ਨੇ ਇਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਇਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੂੰ 'ਨੋਟਜ਼ ਐਂਡ ਕ੍ਵੈਰੀਜ਼' (Notes and Queries) ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਖਰੇ ਅਤੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਹਿਤ 1878 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਜਾਨ ਥਾਮਸ ਦੇ

ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਲੰਦਨ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ । 1879 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ 'ਫੋਕਲੋਰ' ਨਾਂ ਦੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ।

121. 'ਫੋਕਲੋਰ' ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ?

- (1) ਵਿਲੀਅਮ ਜਾਨ ਥਾਮਸ
- (2) ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ
- (3) ਵਿਲੀਅਮ ਵਰਡਜ਼ਵਰਥ
- (4) ਰੂਸੋ

122. 'ਨੋਟਜ਼ ਐਂਡ ਕ੍ਵੈਰੀਜ਼' ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ?

- (1) ਜਾਨ ਕੀਟਸ
- (2) ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ
- (3) ਵਿਲੀਅਮ ਜਾਨ ਥਾਮਸ
- (4) ਮਿਲਟਨ

123. 'ਫੋਕਲੋਰ' ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ?

- (1) 1879
- (2) 1878
- (3) 1846
- (4) 1849

124. 'ਖੂਬਸੂਰਤ' ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ :

- (1) ਸੁਣਖਾ
- (2) ਸੁੰਦਰ
- (3) ਗੰਦਾ
- (4) ਸੁਹਣਾ

125. 'ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ' ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ :

- (1) ਖਾਰਿਜ
- (2) ਬਦਨਾਮ
- (3) ਰੱਦ
- (4) ਹਰਮਨਪਿਆਰਾ

126. ਵਿਲੀਅਮ ਜਾਨ ਥਾਮਸ ਨੇ 'ਫੋਕਲੋਰ' ਸੰਬੰਧੀ ਪੱਤਰ ਕਦੋਂ ਲਿਖਿਆ ?

- (1) 1878
- (2) 1846
- (3) 1849
- (4) 1879

127. ਕਿਹੜੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਫੋਕਲੋਰ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ?

- (1) ਜੌਹਨ ਕੀਟਸ
- (2) ਵਰਡਜ਼ਵਰਥ
- (3) ਮਿਲਟਨ
- (4) ਵਿਲੀਅਮ ਬਲੇਕ

ਨਿਰਦੇਸ਼ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ (128 - 135) ਦੇ ਉੱਤਰ ਢੁਕਵੇਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਦਿਉ ।

‘ਮਾਘ’ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਜਾਂ ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਮਾਗਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ, ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ । ਲੋਕ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ‘ਰੰਗੋਲੀ’ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿਖੇ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ‘ਪੋਂਗਲ’ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ‘ਮਿਲਨ ਦਿਵਸ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਅਥਾਹ ਖਿਚ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ‘ਮਾਘ’ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਲੜੀਵਾਰ ਅਮਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‘ਮਾਘ’ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਪੋਹ’ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ‘ਪੋਹ’ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਅੰਦਰ ‘ਨਹਿੱਸ਼’ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਦਿਨ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਰਦੀ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕੰਮ-ਕਾਜ ਦਾ ਅਮਲ ਰੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਖੇੜੇ ਅੰਦਰ ‘ਖੜੋਤ’ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹਰ ਪਾਸੇ ਦਲਿੱਦਰ, ਸੁਸਤੀ, ਗੰਦਗੀ ਅਤੇ ਅਵੇਸਲੇਪਣ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਪੋਹ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ‘ਮਾਘ’ ਦੀ ਪੂਰਵ ਸੰਧਿਆ ਸਮੇਂ

‘ਲੋਹੜੀ’ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
‘ਲੋਹੜੀ’ ਅੱਗ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ । ਅੱਗ ਨਾ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ
ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਜਿਤ ਹਰ
ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ‘ਪਵਿੱਤਰ’ ਅਤੇ ‘ਉੱਜਲ’ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।

128. ‘ਪੋਂਗਲ’ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ ?

- (1) ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ
- (2) ਪੰਜਾਬ
- (3) ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ
- (4) ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

129. ‘ਪੋਹ’ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਿਹੜਾ ਮਹੀਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

- (1) ਮਾਘ
- (2) ਚੇਤ
- (3) ਫੱਗਣ
- (4) ਵਿਸਾਖ

130. ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ?

- (1) ਫੱਗਣ
- (2) ਪੋਹ
- (3) ਮਾਘ
- (4) ਵਿਸਾਖ

131. ਮਾਘੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ
ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

- (1) ਦੀਵਾਲੀ
- (2) ਮਿਲਨ ਦਿਵਸ
- (3) ਰੰਗੋਲੀ
- (4) ਪੋਂਗਲ

132. ਲੋਹੜੀ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ
ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ?

- (1) ਤਿਲ
- (2) ਰਿਉੜੀ
- (3) ਮੂੰਗਫਲੀ
- (4) ਅੱਗ

133. ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿਥੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ?

- (1) ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ
- (2) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ
- (3) ਹਿਮਾਚਲ ਵਿੱਚ
- (4) ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ

134. ‘ਅਥਾਹ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ :

- (1) ਵੱਡਾ
- (2) ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ
- (3) ਘੱਟ
- (4) ਬਹੁਤਾਤ

135. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ :

- (1) ਹਰ-ਚੀਜ਼
- (2) ਸਮਾਗਮ-ਸਥਾਨਕ
- (3) ਚੇਤਨਾ-ਅੰਦਰ
- (4) ਕੰਮ-ਕਾਜ

ਨਿਰਦੇਸ਼ : ਢੁੱਕਵੇਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ (136 – 150) ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ ।

136. ਕਥਨ (A) : ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ।

ਕਾਰਨ (R) : ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਰਤੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਢੁੱਕਵੇਂ ਉੱਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ ।

- (1) (A) ਗ਼ਲਤ ਹੈ, ਪਰ (R) ਸਹੀ ਹੈ ।
- (2) (A) ਤੇ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ।
- (3) (A) ਤੇ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਪਰ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- (4) (A) ਸਹੀ ਹੈ, ਪਰ (R) ਗ਼ਲਤ ਹੈ ।

137. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਲੱਛਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

- (1) ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਾਜਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- (2) ਭਾਸ਼ਾ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- (3) ਭਾਸ਼ਾ ਨਿਸ਼ਚਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- (4) ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਕੇਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

138. ਕਥਨ (A) : ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਵ ਗਿਆਨ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ।

ਕਾਰਨ (R) : ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਵ ਗਿਆਨ ਯਾਦ ਦਾਉਣ ਨਾਲ ਪੂਰਵ ਗਿਆਨ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਢੁੱਕਵੇਂ ਉੱਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ ।

- (1) (A) ਗ਼ਲਤ ਹੈ, ਪਰ (R) ਸਹੀ ਹੈ ।
- (2) (A) ਤੇ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ।
- (3) (A) ਤੇ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਪਰ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- (4) (A) ਸਹੀ ਹੈ, ਪਰ (R) ਗ਼ਲਤ ਹੈ ।

139. ਅੱਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਸਾਈਨਮੈਂਟ ਵਜੋਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਰਜਾ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਇਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਾਰਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਰੂਪ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

- (1) ਤੁਲਨਾਤਮਕ
- (2) ਭੂਤ ਕਾਲ
- (3) ਹਾਂਪੱਖੀ ਆਗਿਆ-ਵਾਚਕ
- (4) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਰੂਪ

140. ਇਕ ਪਾਠ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਹਕਾਂ ਨਾਲ ਪਰੰਪਰਕ ਵਪਾਰਕ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ।

- (1) ਆਰਟੀਕਲ
- (2) ਪੱਤਰ
- (3) ਵਰਣਨ
- (4) ਰਿਪੋਰਟ

141. ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਜ਼ਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਗੀਤਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਬੌਧਿਕ ਕੌਸ਼ਲ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ ।

- (1) ਵਿਵੇਚਨ
- (2) ਕਲਪਨਾ
- (3) ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ
- (4) ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

142. ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਉਸੇ ਬੋਲ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤਕ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਰਸਮੀ ਤੋਂ ਗ਼ੈਰ ਰਸਮੀ ਮੋਡ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ _____ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

- (1) ਡਾਇਲੈਕਟਸ
- (2) ਸਮਾਜਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ
- (3) ਕੋਡ ਸਵਿਚਿੰਗ
- (4) ਕੋਡ ਮਿਕਸਿੰਗ

143. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਗ਼ੈਰ ਰਸਮੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋਸਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਰੂਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

- (1) ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਮਾਜੀਕਰਨ
- (2) ਐਨਕਲਚਰੇਸ਼ਨ
- (3) ਅਸਿਮੀਲੇਸ਼ਨ
- (4) ਅਕੌਮੋਡੇਸ਼ਨ

144. ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਵਿਆਕਰਨ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ _____ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

- (1) ਉੱਚ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਤ ਦੇ ਰਸਮੀ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਫਟ ਕਰਨ
- (2) ਰਸਮੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਬੋਲਣ
- (3) ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਬੋਲ ਕੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਕਹਿਣ
- (4) ਕੋਸ਼ਗਤ ਮੱਦਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ

145. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਅਧਿਐਨ-ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜਮਾਤ ਦਾ ਇਕ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

- (1) ਜਮਾਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ
- (2) ਵਰਡ ਵਾਲ
- (3) ਰੀਡਿੰਗ ਕੌਰਨਰ
- (4) ਜਮਾਤ ਦੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ

146. ਕਥਨ (A): ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਇਕ ਯੋਜਨਾ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਕਾਰਨ (R): ਨਵੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਹੈ ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਢੁਕਵੇਂ ਉੱਤਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ ।

- (1) (A) ਗਲਤ ਹੈ, ਪਰ (R) ਸਹੀ ਹੈ ।
- (2) (A) ਤੇ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ।
- (3) (A) ਤੇ (R) ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਪਰ (R), (A) ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- (4) (A) ਸਹੀ ਹੈ, ਪਰ (R) ਗਲਤ ਹੈ ।

147. ਕਿਹੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ ?

- (1) ਕਾਰਜ ਅਧਾਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ
- (2) ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਧੀ
- (3) ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੀ ਵਿਧੀ
- (4) ਸੰਚਾਰਾਤਮਕ ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਵਿਧੀ

148. ਚੇਤਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਭੋਜਪੁਰੀ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਭੋਜਪੁਰੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ । ਮੂਲਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਦੂਜੀ ਨਵੀਂ ਭਾਸ਼ਾ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਬਦਲ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ _____ ਦਾ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ ।

- (1) ਕੋਡ ਸਵਿਚਿੰਗ
- (2) ਦੋਭਾਸ਼ਾਵਾਦ
- (3) ਮਨਫ਼ੀ ਦੋਭਾਸ਼ਾਵਾਦ
- (4) ਕੋਡ ਮਿਕਸਿੰਗ

149. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਅਗਾਊਂ ਪੜ੍ਹਤ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

- (1) ਵਿਆਕਰਣਕ ਬਣਤਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਆਪਨ
- (2) ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
- (3) ਭਵਿਖਬਾਣੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
- (4) ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ

150. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਉਪਾਅ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਨ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਹੈ ?

- (1) ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਵਾਧੂ ਅੰਕ ਦੇਣੇ
- (2) ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ
- (3) ਪਿਛੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ
- (4) ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਮਦਦ ਦੇਣੀ

SPACE FOR ROUGH WORK

SPACE FOR ROUGH WORK

ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ :

1. ਜਿਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਵਰਣਨ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਲਵੋ ।
2. ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਚਾਰ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਲਈ ਓ.ਐੱਮ.ਆਰ. (OMR) ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਦੇ ਪੰਨਾ-2 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੋਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਲੇ/ਕਾਲੇ ਬਾਲ ਪੁਆਇੰਟ ਪੈਨ ਨਾਲ ਭਰੋ । ਇੱਕ ਵਾਰ ਉੱਤਰ ਭਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ।
3. ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਕਿ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਨੰਬਰ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਲਿਖਣ ।
4. ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੀ ਵੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ (ਕੇਵਲ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੋਡ ਅਤੇ ਨੰਬਰ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ) ਦੂਜੀ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।
5. ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ/ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਕੋਡ ਅਤੇ ਨੰਬਰ ਨੂੰ ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਰੀ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ।
6. ਓ.ਐੱਮ.ਆਰ. (OMR) ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕੋਡਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਸ਼ੀਨ ਪੜ੍ਹੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਅਧੂਰੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੋ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੂਚਨਾ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।
7. ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਦੁਆਰਾ ਪਰੀਖਿਆ ਹਾਲ/ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪੱਤਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਠ-ਸਮਗਰੀ, ਪ੍ਰਿੰਟਡ ਜਾਂ ਹੱਥ ਲਿਖਤ, ਕਾਗਜ਼ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ, ਪੇਜਰ, ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਯੰਤਰ ਜਾਂ ਕਿਸੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਜਾਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
8. ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ, ਬੇਤਾਰ ਸੰਚਾਰ ਯੁਕਤਿਆਂ (ਸੱਵੀਚ ਆਫ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵੀ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਪਰੀਖਿਆ ਹਾਲ/ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਪਾਲਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਤੇ ਇਸੇ ਪਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਕੇ ਵਿਰੁਧ ਕਾਰਵਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਰੀਖਿਆ ਰਦ ਕਰਨ ਸਹਿਤ ।
9. ਨਿਰੀਖਿਅਕ ਦੇ ਮੰਗਣ ਤੇ ਹਰੇਕ ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪੱਤਰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਖਾਏ ।
10. ਕੇਂਦਰ ਸੁਪਰਿਨਟੈਂਡੈਂਟ ਜਾਂ ਨਿਰੀਖਿਅਕ ਦੀ ਖਾਸ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਨਾ ਛੱਡੇ ।
11. ਨਿਰੀਖਿਅਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ-ਪੱਤਰ ਉੱਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ, ਪਰੀਖਿਆ ਹਾਲ/ਕਮਰਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਗੇ । ਜੇਕਰ ਕਿਸੀ ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਹਾਜ਼ਰੀ-ਪੱਤਰ ਉੱਤੇ ਦਸਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੁਚਿਤ ਸਾਧਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । **ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਅਪਣੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਾਜ਼ਰੀ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਥਾਨ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾਵੇ ।**
12. ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ/ਹੱਥ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਕੈਲਕੁਲੇਟਰ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵਰਜਿਤ ਹੈ ।
13. ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਪਰੀਖਿਆ ਹਾਲ/ਕਮਰਾ ਵਿੱਚ ਪਰੀਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰੇਗਾ । ਅਨੁਚਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਪਰੀਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ।
14. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਦਾ ਕੋਈ ਭਾਗ ਅਲਗ ਨਾ ਕਰੋ ।
15. **ਪਰੀਖਿਆ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ, ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਹਾਲ/ਕਮਰਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰ ਨਿਰੀਖਿਅਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇਗਾ । ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਇਸ ਪਰੀਖਿਆ ਪੁਸਤਿਕਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।**

READ THE FOLLOWING INSTRUCTIONS CAREFULLY :

1. The manner in which the different questions are to be answered has been explained in the Test Booklet which you should read carefully before actually answering the questions.
2. Out of the four alternatives for each question, only one circle for the correct answer is to be darkened completely with **Blue/Black Ball Point Pen** on **Side-2** of the OMR Answer Sheet. The answer once marked is not liable to be changed.
3. The candidates should ensure that the Answer Sheet is not folded. Do not make any stray marks on the Answer Sheet. Do not write your Roll No. anywhere else except in the specified space in the Answer Sheet.
4. Handle the Test Booklet and Answer Sheet with care, as under no circumstances (except for discrepancy in Test Booklet Code or Number and Answer Sheet Code or Number), another set will be provided.
5. The candidates will write the correct Test Booklet Code and Number as given in the Test Booklet/Answer Sheet in the Attendance Sheet.
6. A machine will read the coded information in the OMR Answer Sheet. Hence, no information should be left incomplete and it should not be different from the information given in the Admit Card.
7. Candidates are not allowed to carry any textual material, printed or written, bits of papers, pager, mobile phone, electronic device or any other material except the Admit Card inside the Examination Hall/Room.
8. Mobile phones, wireless communication devices (even in switched off mode) and the other banned items should not be brought in the examination halls/rooms. Failing to comply with this instruction, will be considered as using unfair means in the examination and action will be taken against the candidate including cancellation of examination.
9. Each candidate must show on demand his / her Admit Card to the Invigilator.
10. No candidate, without special permission of the Centre Superintendent or Invigilator, should leave his / her seat.
11. The candidates should not leave the Examination Hall/Room without handing over their Answer Sheet to the Invigilator on duty and sign the Attendance Sheet twice. Cases where candidate has not signed the Attendance Sheet second time will be deemed not to have handed over the Answer Sheet and dealt with as an unfair means case. **The candidates are also required to put their left-hand THUMB impression in the space provided in the Attendance Sheet.**
12. Use of Electronic/Manual Calculator is prohibited.
13. The candidates are governed by all Rules and Regulations of the Examining Body with regard to their conduct in the Examination Hall/Room. All cases of unfair means will be dealt with as per Rules and Regulations of the Examining Body.
14. No part of the Test Booklet and Answer Sheet shall be detached under any circumstances.
15. **On completion of the test, the candidate must hand over the Answer Sheet to the Invigilator in the Room/Hall. The candidates are allowed to take away this Test Booklet with them.**

निम्नलिखित निर्देशों को ध्यान से पढ़ें :

1. जिस प्रकार से विभिन्न प्रश्नों के उत्तर दिए जाने हैं उसका वर्णन परीक्षा पुस्तिका में किया गया है, जिसे आप प्रश्नों का उत्तर देने से पहले ध्यान से पढ़ लें।
2. प्रत्येक प्रश्न के लिए दिए गए चार विकल्पों में से सही उत्तर के लिए OMR उत्तर पत्र के **पृष्ठ-2** पर केवल एक वृत्त को ही पूरी तरह **नीले/काले बॉल पॉइंट पेन** से भरें। एक बार उत्तर अंकित करने के बाद उसे बदला नहीं जा सकता है।
3. परीक्षार्थी सुनिश्चित करें कि इस उत्तर पत्र को मोड़ा न जाए एवं उस पर कोई अन्य निशान न लगाएँ। परीक्षार्थी अपना अनुक्रमांक उत्तर पत्र में निर्धारित स्थान के अतिरिक्त अन्यत्र न लिखें।
4. परीक्षा पुस्तिका एवं उत्तर पत्र का ध्यानपूर्वक प्रयोग करें, क्योंकि किसी भी परिस्थिति में (केवल परीक्षा पुस्तिका एवं उत्तर पत्र के कोड या संख्या में भिन्नता की स्थिति को छोड़कर) दूसरी परीक्षा पुस्तिका उपलब्ध नहीं करायी जाएगी।
5. परीक्षा पुस्तिका/उत्तर पत्र में दिए गए परीक्षा पुस्तिका कोड व संख्या को परीक्षार्थी सही तरीके से उपस्थिति-पत्र में लिखें।
6. OMR उत्तर पत्र में कोडित जानकारी को एक मशीन पढ़ेगी। इसलिए कोई भी सूचना अधूरी न छोड़ें और यह प्रवेश पत्र में दी गई सूचना से भिन्न नहीं होनी चाहिए।
7. परीक्षार्थी द्वारा परीक्षा हॉल/कक्ष में प्रवेश पत्र के सिवाय किसी प्रकार की पाठ्य सामग्री, मुद्रित या हस्तलिखित, कागज़ की पर्चियाँ, पेजर, मोबाइल फोन, इलेक्ट्रॉनिक उपकरण या किसी अन्य प्रकार की सामग्री को ले जाने या उपयोग करने की अनुमति नहीं है।
8. मोबाइल फोन, बेतार संचार युक्तियाँ (स्विच ऑफ अवस्था में भी) और अन्य प्रतिबंधित वस्तुएँ परीक्षा हॉल/कक्ष में नहीं लाई जानी चाहिए। इस सूचना का पालन न होने पर इसे परीक्षा में अनुचित साधनों का प्रयोग माना जाएगा और परीक्षार्थी के विरुद्ध कार्यवाही की जाएगी, परीक्षा रद्द करने सहित।
9. पूछे जाने पर प्रत्येक परीक्षार्थी, निरीक्षक को अपना प्रवेश-पत्र दिखाएँ।
10. केन्द्र अधीक्षक या निरीक्षक की विशेष अनुमति के बिना कोई परीक्षार्थी अपना स्थान न छोड़ें।
11. कार्यरत निरीक्षक को अपना उत्तर पत्र दिए बिना एवं उपस्थिति-पत्र पर दुबारा हस्ताक्षर किए बिना परीक्षार्थी परीक्षा हॉल/कक्ष नहीं छोड़ेंगे। यदि किसी परीक्षार्थी ने दूसरी बार उपस्थिति-पत्र पर हस्ताक्षर नहीं किए तो यह माना जाएगा कि उसने उत्तर पत्र नहीं लौटाया है और यह अनुचित साधन का मामला माना जाएगा। **परीक्षार्थी अपने बाएँ हाथ के अँगूठे का निशान उपस्थिति-पत्र में दिए गए स्थान पर अवश्य लगाएँ।**
12. इलेक्ट्रॉनिक/हस्तचालित परिकलक का उपयोग वर्जित है।
13. परीक्षा-हॉल/कक्ष में आचरण के लिए परीक्षार्थी परीक्षण संस्था के सभी नियमों एवं विनियमों द्वारा नियमित हैं। अनुचित साधनों के सभी मामलों का फैसला परीक्षण संस्था के नियमों एवं विनियमों के अनुसार होगा।
14. किसी भी परिस्थिति में परीक्षा पुस्तिका और उत्तर पत्र का कोई भाग अलग न करें।
15. **परीक्षा सम्पन्न होने पर, परीक्षार्थी कक्ष/हॉल छोड़ने से पूर्व उत्तर पत्र निरीक्षक को अवश्य सौंप दें। परीक्षार्थी अपने साथ इस परीक्षा पुस्तिका को ले जा सकते हैं।**